

Glokaalne Eesti?

Väikese kultuuri imperiaalsest mõõtmest
tsaaririigi võimu all

KARSTEN BRÜGGEMANN

1836. aastal avastas mõjukas Venemaa rahvahariduse ministeeriumi ajakiri (vn Журнал Министерства народного просвещения) n-ö eesti müüdi. Väljaanne oli asutatud vaid kaks aastat varem eesmärgiga teavitada tsaaririigi väikesearvulist lugejaskonda ametlikest eeskirjadest ning haridus- ja teadusvaldkonna arengutest. Nüüd avaldati selles lühike tõlge uues kohalikus saksakeelses ajakirjas Das Inland ilmunud teatest vana eesti muistendi kohta, mis kõneles kuust. Tundub, et tekst kutsus Peterburis esile peaaegu ekstaatilise reaktsiooni. Rahvahariduse ministeeriumi ajakirja andmeil oli muistend „väga meelelahutuslik” ega jäänud ilu poolest alla tuntuimatelegi vanakreeka müütidele. Toimetus ei suutnud varjata oma imestust: „Miski eestlaste välimuses ega elus ei viita luulele; kuid [---] muistendist nähtub, et ka nendele karmi põhjamaa lihtsatele lastele pole luule võõras” (Ëstonskij mif 1836: 639; vt ka Hollmann 1836).

Toona, keiser Nikolai I ajal, valitses Vene impeeriumis romantismiideedest kannustatult valgustatud meeleolu ning oldi endiselt vaimustatud omaenda riigi etnilisest mitmekesisusest. Viimane seondus üha enam n-ö imperiaalse uhkusega: mida rohkem leiti riigi tohutult territooriumilt nn lihtsaid looduslapsi, seda rohkem oli alamaid impeeriumi tsiviliseerimissiooni tarbeks. See missioon ühendas Venemaa teiste Euroopa impeeriumidega, kellega Peterburi astus transimperiaalsesse, peaaegu globaalsesse konkurentsi (Aust jt 2010). Paljude toonaste ekspertide arvates polnud Vene tsaaririigile etnilise mitmekesisuse osas võrdset (Thomas 1998: 97). Tagantjärele tarkusena teame, et tsiviliseerimissioonid, mida Euroopa eliit agaralt toetas, viisid hiljem paratamatult konfliktideni. Jürgen Osterhammel on märkinud, et „eneses kindel tsivilisatsioon” ei suuda tavaliselt mõista tsiviliseerimise „objektide võimetust või soovimatust end tsiviliseerida lasta”. Ta järeldab, et „tsiviliseerimissiooni mõttehorisont ei suuda mõista tsiviliseeritavate vastupanu” (Osterhammel 2005: 371; Suny 2001: 30–31) – tähelepanek, mis Venemaa poolt Ukraina vastu peetava sõja valguses on nüüd, 2022. aasta suvel, tunduvalt aktuaalsem kui veebruaril alguses toimunud konverentsi ajal. XIX sajandi alguses arvati siiski, et etniline mitmekesisus annab tsaaririigile võimaluse tõestada end euroopastajana – seda eriti ida pool, Siberis – ja tugevdada seeläbi oma positsiooni ülemaailmses plaanis (Bassin 1999; Sunderland 2000).

Juba XVIII sajandil võimaldas maailmajagused eraldav piir, mille Rootsi geograafi Philip J. von Strahlenbergi teesidele tuginedes tõmbas Uurali mäestiku joonele väljapaistev ajaloolane Vassili Tatištšev (Gasimov 2012: 595), jaotada impeeriumi territooriumi osadeks viisil, mis vastas emamaa ja kolooniate eristamisele, nagu see

oli kombeks ülemerekolooniatega Euroopa impeeriumide geograafias (Bassin 1991; Sunderland 2010: 123). XVIII sajandil alanud tsiviliseerimissiooni elluviimine teisel pool Uurali mägesid muutus Venemaa positsiooni küsimuseks, eriti seetõttu, et selline missioon muutis juba iseenesest euroopalikuks ka need, kes seda teostasid. Siiski oli raske eirata asjaolu, et riik oli oma Lääne-Euroopa konkurentidest maas. Venelaste mahajäämus Euroopaga võrreldes tõusis kõneaineks 1830. aastatest alates ning tõi kaasa tuntud vaidluse radikaalsete intellektuaalide ehk läänlaste ja slavo-fiilide vahel. Aina kasvavast vajadusest end Euroopa suhtes positsioneerida hakati seega järjest selgemalt rõhutama tsiviliseerimissiooni messianistlikke aspekte (seda eelkõige lõunas ja idas), samal ajal kui vaimustus kultuurilisest mitmekesisusest hakkas üha enam lahtuma. (Osterhammel 2005: 394; Vulpius 2010, 2012)

See imperiaalne taust kutsub rakendama eri mõõtkavasid, hindamaks lokaalse ja globaalse vahelisi suhteid Vene impeeriumi äärealal, Eestimaa kubermangus. Ühel pool on eri impeeriumide vaheline globaalse tasandi konkurents, milles rõhutati kohalike kultuuride mitmekesisuse tähtsust. Impeeriumi tasandil tõstas aga kohalikele eripäradele keskendumine peaaegu paratamatult riikliku ühtsuse küsimuse, millele omakorda vastati sellega, et impeeriumi keskuse kultuurile omistati arenenuma kultuuri roll – seda nimetasingi eespool keskväimu tsiviliseerimissiooni messianistlikuks aspektiks. Teisel pool on kohalikud kultuurid, mida keskväim esmakordselt sellisena ka tunnustas, survestades neid samal ajal pea otsekohe sellesama koloniseeriva keskväimu ootustele vastama. Samal ajal hakkasid kohalikud kultuurid – nagu Vene impeeriumis juhtus XIX sajandi keskpaigast alates eestlaste ja lätlastega – iseenast leidma: seda protsessi nimetatakse tavaliselt rahvusloomeks. Niisiis olid üleilmne (imperiaalne) ühtlustamine ja sellele vastanduv (rahvuslik) eraldumine paralleelsed suundumused. Siin tulebki mängu globaliseerumise mõiste.

Mida tähendab *glokaalne*? 1990. aastatel sotsiaal- ja humanitaarteadustes kasutusele võetud termin pärineb mikroturundusest, turundustrateegiade kohandamisest kohalikele turgudele. Selle kohaselt peab globaalne ettevõtte, nagu McDonald's, oma menüü kohandama kohalikele traditsioonidele, näiteks Indias pakkuma ka taime-toitu. Seetõttu oli glokaalsuse kontseptsiooni juurutamise üks eesmärke hinnata ümber globaalsete protsesside duaalsus: „Gloaalsed protsessid ei toimu kohalike jõudude vastaselt ega väljaspool neid [---], vastupidi, globaalne ja lokaalne on vastastikku tingivad mõisted” (Roudometof 2015: 777). Teisisõnu, „homogeensusele ja tsentraliseerimisele suunatud tendentsid avalduvad kõrvuti heterogeensusele ja detsentraliseerimisele suunatud tendentsidega” (Blatter 2022). Just nii juhtus Vene impeeriumis, kus eriti riigi läänepoolsetes osades avaldus rahvusloomeprotsess üheaegselt riigi haldusstruktuuride ühtlustamise ja riigi astumisega transimperiaalsesse konkurentsi teiste Euroopa suurvõimudega.

Seega võimaldavad glokaalsed uuringud – nagu ka teine suhteliselt uus lähene-mine, transnatsionaalne ajalugu – ennekõike n-ö mõõtkavaga mängida, et ümber hinnata lokaalse ja globaalse (või vähemalt impeeriumi) tasandi omavahelisi suhteid. Nagu olen varem kirjeldanud artiklis, mis käsitles transnatsionaalse ajaloo potentsiaali Eesti mineviku laiemaks mõistmiseks, on rahvusriigi territoorium,

Eesti ajaloolaste senine lemmikmängumaa, „ainult üks ruumiline mõõde kõrvu teiste mõõtmetega, nagu globaalne, (supra- või subnatsionaalselt) regionaalne, lokaalne ning individuaalne” (Brüggemann 2021a: 19; vt ka Struck jt 2011: 574, 576; Whelehan 2015: 9). Arutlemine väikese eesti kultuuri ja selle imperiaalse mõõtme üle tsaariajal annab võimaluse väljuda rahvusliku ajaloo mugavast territoriaalsest raamistikust ning toob esile nii kohaliku kui ka impeeriumi tasandi või isegi transimperiaalsete arengute omavahelise seotuse. Sellele artiklile tuginedes käsitlen järgnevas võimalusi Eesti mineviku glokaalseks mõistmiseks, keskendudes hilisele tsaariajale.

Eestlaste „avastamist” Nikolai I ajal tuleb vaadelda eespool kirjeldatud vaidluste taustal, mida XIX sajandi keskpaigas Vene impeeriumi väärtuse üle peeti. Romantismiajal tõsteti esiplaanile etniliste rühmade erinevused – see oli transnatsionaalne kultuurivool, mis idealiseeris rõhutatult lokaalset, olgu selleks idülliline maastik, maalilised varemed või kohalik n-ö romantiline (aja)lugu. Selles vaimus külastasid paljud vene reisijad 1820. ja 1830. aastatel Läänemere kubermangude „romantilisi” linnu ja maapiirkondi (Isakov 2005; Kisseljova 2017: 145–157; Brüggemann 2018: 85–139). Venemaa rahvaharidusministeeriumi ajakirjas avaldatud eesti muistendi positiivne vastuvõtt oli lisaks seotud laialt levinud ideega, et just põhjamaa karmi looduse tingimustes elavad inimesed on õnnistatud luuleandega ossianlikus vaimus (Boele 1996). Kui lisada sellele toimetaja viide, et eestlasi võiks nende poeetilise fantaasia osas võrrelda kreeklastega, siis on see justkui tunnustus tsiviliseeritud rahvaste ridadesse vastuvõtmisest. Neil võrdlustel oli siiski ka oma varjukülg. Juba Aleksandr Bestužev-Marlinski, kelle 1821. aastal ilmunud menuk „Reis Revalisse” („Поездка в Ревель”) tegi eelkõige Eestimaa kubermangust peterburilaste seas populaarse reisisihi, oli võrrelnud eestlasi kreeklastega – nende sotsiaalse ja majandusliku mahajäämuse tõttu aga konkreetsemalt helootidega (Bestužev-Marlinskij 1821: 115; Pogodin 1869: 4).

Igatahes oli ka vene filoloog Pjotr Biljarski 1849. aastal mitut Õpetatud Eesti Seltsi toimetiste sarjas ilmunud väljaannet käsitlevas arvustuses vaimustunud eesti algupärasest luulest. Oma tekstile lisis ta mõne tõlkekatkendi „Kalevipojast”, asetades need kujutlusvõime rikkuse ja moraali poolest otse soome „Kalevala” järele, unustamata ühtlasi mainida, et Jacob Grimm oli viimast võrrelnud „Iliasega”. Biljarski oli aga hämmingus, et hoolimata poeetilisest (hellenite) andest olid eestlased kurva (heloodi) saatusega. Luulest rikkad, kuid viletsa ajalooga – üksiti nii hellenid kui ka heloodid? Ilmselt ei saanud see tõi olla. Biljarski leidis kokkuvõttes, et sellele küsimusele vastuse otsimine on ajaloolise ja etnograafilise uurimistöö oluline ülesanne. Ta pidas loomulikuks tuua esile „soome hõimu” – kelle hulka arvas kindlalt ka Kesk-Venemaa soome-ugri rahvad – erilisi andeid, kuid soovis, et uuritaks ka võimalikke sarnasusi „vene traditsioonidega” (Biljarskij 1849: 55, 58). Ehkki „soome” ja vene kultuuri vahelise võimaliku ajaloolise seose otsimisel võis olla ka üksnes teaduslik, filoloogiline mõte, kuna Biljarskit peeti selles vallas spetsialistiks, tundus tema vaatepunktist ühtlasi loomulik kaasata Läänemere kubermangud ruumiliselt Venemaa impeeriumi konteksti. Järk-järgult muutus selline omastamine piirkonna käsitluses vene vaatepunktist enesestmõistetavaks.

Impeeriumi lääneosa vallutatud rahvaste kultuuripotentsiaali mõistmine võttis impeeriumi eliidiil aega. Alates XIX sajandi keskpaigast esitasid seni domineerinud euroopaliku impeeriumi visioonile väljakutse kaks tsaaririigi eliidi seas üha populaarsemaks muutuvad alternatiivset narratiivi: kujutus antieuroopalikust ja hiljem rahvuslikust impeeriumist (Bassin 2006). Kõik need rohkem või vähem utoopilised ettekujutused tsaaririigi tulevikust jäid aga selles mõttes imperiaalseteks, et kunagi ei seatud kahtluse alla tsaari omandit, mis laius tohututel, mittevenelastega asustatud aladel. Rahvuse ja impeeriumi suhte küsimus oli muidugi eriti suur väljakutse rahvusliku impeeriumi idee toetajatele, kes ei suutnud eales lahendada dilemmat, kas Vene rahvuslik impeerium saaks hakkama ilma Varssavi, Vilniuse või Riia (Miller 2006: 153; Brüggemann 2018: 441). Ometi sai juba varakult, 1860. aastatel, üha selgemaks, et Venemaa tsiviliseerimissioon pidi tegema mööndusi seoses piirkondlike erinevustega. Isegi rahvuslikult meeletatud ajakirjandus nõudis, et läänepoolsetel äärealadel, kus valitsesid kultuurkeeled ja euroopalikud traditsioonid, tuleb olla taktitundelisem kui idas „poolmetsikute muulastega” tegeledes (Renner 2000: 322). Esimeste all mõeldi muidugi poolakaid ja sakslasi, samal ajal kui Läänemere provintside põlisrahvad jäid kuhugi suuremate kultuuride varju.

Pärast poolt sajandit tuliseid vaidlusi venelaste endi etnilise kuuluvuse (vn *народность*, tuletatud saksa sõnast *Volkstum*) ja impeeriumi kui tsiviliseerija edu üle jäi väljapaistval ajaloolasel Vassili Kljutševskil 1911. aastal vaid üle kinnitada järgmist: kui läänes ei suutnud Vene võimud endale alluvate rahvastega tõhusalt toime tulla, sest „me ei suuda nende tasemele tõusta”, siis idas ei õnnestunud see seetõttu, et „meie” põlgame neid ega suuda neid enda tasemele tõsta. Nii idas kui ka läänes valitses kohalike elanike ja impeeriumi põhirahvuse vahel ebavõrdsus – „ja seetõttu on meil vaenlased”. (Ključevskij 2007 [1911]: 238) Lühidalt, (tsiviliseerimis)missioon jäi täitmata.

Siinkohal avaneb meile impeerium, mis heitleb iseenda ja oma etnilise mitmekesisusega, mida kunagi ülistati kui tsaaririigi kultuuri rikastajat. Mil moel kajastus see heitlus viisis, kuidas tajuti etnilist mitmekesisust Läänemere provintsidest, kus XIX sajandi teisel poolel hakkasid eestlased ja lätlased rahvuse pinnal poliitilist enesemääramist nõudma? Küllap pole vaja kellelegi meelde tuletada, et rahvuslus ise on „paratamatult transnatsionaalselt konstrueeritud” (Albert jt 2009: 13; Verdery 1994). Vene impeeriumi puhul võib seda täheldada, kui vaadelda Itaalia *risorgimento* ja Saksamaa ühendamise mõju vene rahvuslusele (Renner 2000). Seevastu XIX sajandi viimasel kolmandikul vene keeles avaldatud eestlasi ja lätlasi puudutavatest tekstidest ei leia peaaegu mingeid jälgi sellest kohalikust etnilise konsolideerumise protsessist. Rahvusliku mõtlemise mõju kohta Läänemere ääres pole peaaegu üldse üldist teavet, seda tegurit rõhutatakse vaid (traditsiooniliselt mässumeelsete) poolakate puhul. Tavapärasest kirjanduses, mis tutvustas üha kasvavale lugejaskonnale impeeriumi etnilist mitmekesisust, käsitleti rahvusrühmi enamasti üksikeisest isoleerituna. Sageli olid 1900. aasta paiku ilmunud tekstid endiselt tõlked palju vanematest saksakeelsetest uurimustest ja seega vaevalt ajakohased.

Viljakas vene publitsist Nikolai Aleksandrov ei näidanud samal 1900. aastal ilmunud väikeses raamatus „Balti mere piirkond” eesti kultuuri vastu üles erilist

vaimustust. Ta resümeeris: „[Eestlastel] pole muusikat, tantse ega laule; iidsetest aegadest on nad oma esivanematelt pärinud jutud kangelastest ja nendest lauludest [---] on pandud kokku üks vahva laul nimega „Kalevala” [*sic!*]”. Mitte miski Aleksandrovi tekstis, isegi mitte eepose mainimine, ei peegelda rahvahariduse ministeeriumi ajakirjas 1836. aastal ilmnenuid vaimustust. Enam ei tõmmata paralleele vanakreeka luulega. Etnilisest mitmekesisusest vaimustumise mesinädalad olid ammu möödas. Aleksandrov tõdeb, et eestlastel on paar uut laulu, kuid huvi nende vastu ei õigusta tema silmis mitte miski. (Aleksandrov 1900: 8–10)

Olles pajatanud palju lugusid eesti ja läti talupoegade kehvadest elutingimustest, loobub Aleksandrov huvitaval kombel oma kirjutise kahel viimasel leheküljel varasemate väidete pessimismist. Ühtäkki nimetab ta eesti ja läti rahvuslikke seltse ja kultuuritegevust. Need rahvad on elavnenuid, kirjutab ta vaimustunult, ega häbene end enam eestlasteks ja lätlasteks nimetada. Mõni nende esindaja, kinnitab ta lugejatele, tegevat juba Venemaal karjäärīgi. Lõpuridades järeldeb ta, et kui kõik läheb hästi, saavutab piirkond peagi Euroopa riikide „täiusliku taseme” (Aleksandrov 1900: 29). Tähelepanu väärib, et siinkohal pole piirkonna euroopalikule standardile jõudmisel eestvedajad enam sakslased, nagu oli tavaks arvata XIX sajandi esimesel poolel, vaid eestlased ja lätlased. Seega näib, et ka Läänemere kubermangude väikekultuuridel on võime tõsta kogu tsaaririigi staatust. Kui Aleksandrovi sõnum pole veel kuigi ühene, siis teine samal ajal ilmunud raamat jõudis sarnasele järeldusele. Valeria Piramidova (1901: 32) väga kergesti mõistetavas stiilis, seega eeldatavasti lastele kirjutatud tekstist saab teada, et kui piirkonna elanikud edaspidigi armastavad kõvasti tööd teha, tõuseb sellest palju kasu tervele impeeriumile.

Arvukates Läänemere kubermange käsitlevates väljaannetes esitletud talurahva-etnograafia „klassikaliste” stereotüüpide tõttu ei leidnud aga eestlaste ja lätlaste rahvuslikud ambitsioonid kajastamist. Vastavateemalises vene kirjanduses on nendele laisa loomuga talupojarahvastele omistatud tohutult eri omadusi. Reeglina kirjeldatakse tagasihoidlikke, kultuursemaid, kuid nutikaid lätlasi nende suurema linnastumise tõttu „tsiviliseeritumatenä”, mistõttu nad olla oma etnograafilist eripära kaotamas. Mornid ja kättemaksuhimulised, samas vaprad eestlased seevastu tundsid huvitavama ja „loomulikuma” uurimisobjektina. (Brüggemann 2018: 149–181) Lugejale Läänemere kubermangude talupoegade igapäevaelu üsna rohkete maagiliste uskumuste ja kõikvõimalike paganlike traditsioonide kirjeldamine ei valmistanud aga avalikkust ette nende kultuuriautonoomia nõudeks. Miks pidanuks keegi muret tundma poliitiliste nõudmistest pärast, mida esitasid rahvused, kelle lemmiktegevus oli kiikumine (eestlased) või mõistatuste lahendamine (lätlased)? (Narody Rossii 1878: 231; Živopisnaja Rossija 1883: 178, 184–185) Esialgu oli kindlasti lohutavam lugeda provintside järjest suuremast lõimumisest impeeriumiga ning eestlaste ja lätlaste traditsioonilisest lähedusest venelastega (vastupidiselt nende vihale kohalike sakslaste vastu). Tõsi, üldiselt peeti lätlasi venelastele läheduse poolest eestlastest etemaks, kuna läti keeles leidis slaavi laensõnu ja dainades esinesid mõned vene-sõbralikud värsid. Kuid kokkuvõttes ei aidanud see vene ettekujutus kaht rahvast korralikult eristada. Riiast pärit Vene riigiduuma saadik krahv Serafim Mansõrev kurtis oma mälestustes kibedalt kolleegide teadmatust Läänemere kubermangude

suhtes. Tema sõnul ei olnud kellelgi duumas kolme provintsi kohta vähimatki aimu, kuigi need asusid pealinnale niivõrd lähedal, ning peaaegu keegi ei saanud „õigesti aru eestlaste ja lätlaste erinevustest” (Mansyrev 1922: 21–22).

Seega ei kajastunud Läänemere kubermangudes toimuvad glokaalsed protsessid kuigivõrd Venemaa kaasaegsetes vaatlustes, kuigi Riia ja sellega võrreldavas suuruses vene linnade kultuuriline erinevus oli endiselt üllatav. Läänemere kubermangude erakordselt kõrget kirjaoskuse taset, mis oli teada tänu 1897. aasta ülevenemaalise rahvaloendusele ja selle üsna pea avaldatud tulemustele, pole Vene Läänemere kubermange käsitlevas kirjanduses kunagi puudutatud. Siiski täheldas 1899. aastal Riia külastanud religioonifilosoof Vassili Rozanov ehmatusega, et läti kutsarid kandsid mundrit, mis tugevdas stereotüüpi „saksa korrast” Venemaa kubermangus; väidetavalt olla neid nähtud koguni ajalehte lugemas (Rozanov 1995 [1899]: 22; Filippov 1993 [1894]: 282).

Rozanovi imperiaalne vaatenurk kohalikele kultuuridele ilmnes lugejatele peagi, kui ta selgitas, et sakslased (ta kaldus ignoreerima Riia lätlastest elanikke, välja arvatud kutsarid) kujutavad endast täielikku vastandit „idale”, st Kaukaasiale. Tema arvates armastasid venelased Kaukaasias peaaegu kõike, kuid ei imetlenud seal midagi, samal ajal kui sakslased ei äratanud erilist kiindumust, vaid ainult teatavat imetlust. Võrdluse kokkuvõtteks lisas ta, et idas on kahtlemata midagi nakatavat, samal ajal kui sakslasi ei saa eales nimetada nakatavateks. Siiski olla neil pakkuda paljutki, mida võiks ja tuleks üle võtta. (Rozanov 1995 [1899]: 23) Saksa kommete ülevõtmise kohta tõi Rozanov konkreetse näitena Riias Moskva eeslinnas elavad vene vanausulised. Kuigi vanausulised järgivat esivanemate traditsioone ja palvetavat „meie vanas arhitektuuristiilis” ehitatud kirikutes, olla nad „sakslastega ühte sulanud” ja muutunud keele ning igapäevaelu poolest „täiesti sakslasteks”. Selles, kuidas vanausulised ilmutanud samasugust täpsust ja otsekohesust, oli tema arvates midagi „protestantlikku”, mistõttu polevat üllatav, et segaabelusid oli palju ja et sakslased nendega „ühte sulasid”. (Rozanov 1995 [1899]: 25–28; vt Brüggemann 2018: 15)

Toona tähendas mõiste *ühtesulamine* (vn *слияние*) Vene impeeriumi diskursuses peaaegu eranditult mis tahes vormis assimileerumist venelastega (Karjahärm 2010: 38–39; Miller 2006: 66). Seega pidi iga lugeja, kes ootas, et Läänemere kubermangud triivivad üha lähemale Venemaa kultuurilisele maailmale, siinkohal kindlasti hämmeldunult kukalt kratsima, küsides: kes ja kellega siis nüüd õieti ühte sulab? Ja mida pidi ta arvama Riia vanausulistest? Olid nad üldse „päris” venelased? Kindlasti oli hetki, mil selle pulbitseva suurlinna Moskva eeslinn tunduski peaaegu Kesk-Venemaa külana, nagu oli varem märkinud üks Riia külastanud vene reisija (tsit Volkovs 2004: 117). Kuid Rozanovi mäng impeeriumi sotsiaalse ja religioosse korra kaljukindlaks peetud kategooriatega seadis need Läänemere kubermangude kontekstis kahtluse alla. Miski polnud nii, nagu näis: Vene impeeriumi kubermangupealinn Riia oli võõras, vanausulised olid protestantlikud ja ühtesulamine võis tähendada väga erinevaid asju. Ja mida pidi selle diskursiivseks võitlustandriks oleva piirkonna kontekstis tähendama *venelus* (vn *русскость*), üks impeeriumi üle peetud intellektuaalsete debattide mõistatuslikumaid ja samal ajal tähendusrikkamaid kategooriaid?

Eeldatud suundumusega vastuollu minevad kohalikud arengud tõstatasid tahes või tahtmata küsimuse impeeriumi olemusest. 1905. aasta revolutsiooni ajal sattusid piirkondliku iseteadvuse tõusu ja imperiaalse unifikatsiooniga seotud protsessid vene vaatele silmis vastuollu. Mõistagi ei põhjendanud seda nt eesti ja läti laulupeod, mis 1869. (ja 1873.) aastast alates olid võimsalt demonstreerinud kohaliku kultuurilist emantsipatsiooni. See juhtus alles siis, kui välissõjaga üheaegselt leidsid riigis aset kohapealsed revolutsioonilised rahutused, mis panid kaalule impeeriumi ühtsuse. Parempoolsed väljaanded asusid nüüd veelgi agressiivsemalt taunima Läänemere kubermangude puudulikuna paistnud „venestamist”. Kohaliku autonoomia nõudmisi hakati nüüd avalikult tõlgendama potentsiaalse separatismina. Rahvuslikult meelestatud diskursuses tavaliselt sakslasi tabav separatismisüüdistus esitati nüüd eestlastele ja lätlastele. Kui äärmusrahvuslased pooldasid etnilise emantsipatsiooni vägivaldset mahasurumist, siis mõõdukad konservatiivid, nagu oktoobrist ja finantsõiguse ekspert Eduard Berendts, otsisid muid lahendusi. On huvitav, et nagu Kljutševskigi paar aastat hiljem, mõistis Berendts üsna hästi impeeriumi ja kohaliku tasandi arengute omavahelist seotust – nende nii-öelda glookaalsust. Talle oli selge, et Läänemere-äärsed piirialad on impeeriumi jaoks üliolulised. Samal ajal nimetas ta „Venemaa ajaloolise olukorra tragöödiaks” asjaolu, et iga kord, kui valitsus püüab piirialadel edendada „Vene riiklust”, süüdistavad vastased teda „rahvuslikus šovinismis”. Sel põhjusel kutsus ta üles pöörama rohkem tähelepanu kohalikele keeltele ja suurendama kohaliku autonoomiat, st „autonoomiat kitsamas tähenduses”, mis jätkaks kohaliku valitsemise kohalike võimude hooleks, seadmata siiski ohtu „riiklikku ühtsust”. (Berendts 1907: 57–60) Seevastu Tartu ülikooli endise rektori Anton Budiloviči jaoks tähendas kohalike küsimuste kohalike hooleks jätmise keskvoimu integratsiooni- ja unifikatsioonipüüdluste eiramist ning impeeriumi poliitilist enesetappu (Budilovič 1906).

Läänemere provintside lahknevad, tsentrifugaalsed suundumused muutusid tsaarivalitsuse jaoks tõeliseks õudusunenäoks. Tasakaalu säilitamine impeeriumi huvide – hoida kubermangud lojaalsed ning rahumeelsed – ja vene rahvuse huvide vahel – kehtestada provintsidel kindel vene võim – oli nagu sõelaga vee kandmine. Selles poliitilises ummikseisus saanuks iga mõeldav lahendus vähemalt ühe asjasse puutuva rahvusrühma elava protesti osaliseks. Pärast 1914. aasta augustit tundsid Läänemere provintside demograafilise enamuse moodustavad eestlased ja lätlased, kelle delegaadid duumas oma sõjategevuses lojaalselt osalemise eest pidevalt suuremaid õigusi nõudsid, et on aeg tõsta hinda kesksete reformide toetamise eest. Kuid isegi 1916. aastal valitsusele esitatud ettepanek moodustada ka Läänemere kubermangudes Venemaa kohalikud haldusorganid, semstvod, oli valitsusele vastumeelt, kuna see oleks taganud eestlastele ja lätlastele „rahvusliku omavalitsuse süsteemi”, nagu sõnastas välisminister Sergei Sazonov (Brüggemann 2018: 266–268, 2021b). Seega ei olnud Peterburi jaoks enam lahendus isegi täielik administratiivne venestamine (Karjahärm 2012). Selle poliitilise ummikseisu lõpetas alles Veebruarirevolutsioon, mille tulemusel anti kohalik võim Läänemere ääres enamusrahvaste kätte. 1917. aasta kevadel sai teoks Berendtsi nägemus autonoomias kitsamas tähenduses. Hetkeks käisid revolutsioonilise vaimustuse tuules kohalikud ja keskvoimu arengud käsikäes.

Peaaegu sajand varem, romantismi vaimus, pani impeeriumi eliidi huvi „teise” vastu Venemaa rahvahariduse ministeeriumi ametliku väljaande avastama „eesti müüti”. Sel hetkel peeti kohalikku mitmekesisust konkurentsieeliseks ülemaailmses võidujooksus imperiaalse uhkuse nimel. Üsna pea aga asendas teiste paljurahvuse-liste impeeriumidega konkureerimise vene imperiaalne natsionalism, mis nägi ääremaade, olgu ukraina, poola või eesti kultuuri algupärastes väljendustes võimalikku ohtu impeeriumi ühtsusele. Lokaalsest eripärast sai miski, mis üksnes takistas kohalike arengute mitmekesisusega üha rohkem hädas oleva impeeriumi suundumist n-ö loomuliku kultuurilise homogeensuse poole. Sellest ka Kljutševski kinnitus, et Peterburi katsed mitmekesisusega hakkama saada osutusid läbikukkunuks, sest kohalikud tegijad lükkasid keskväimu pakkumised lihtsalt tagasi.

Sellest väikesest põikest Vene keisririigi viimastesse kümnenditesse võib näha, et globaalseid-imperiaalseid ja kohalikke protsesse pole lihtne sobitada. Kuid keskendumine ainult kohalikele arengutele, nagu see Eesti ajalookirjutuses on suuresti traditsiooniks olnud, ei näita tervikpilti. Glokaalse perspektiivi rakendamine on väga oluline, kui tahta mõista näiteks Eesti iseseisvuse sünni imperiaalset mõõdet, sest see oli vähemalt samavõrd Veebruarirevolutsiooni kui iseseisvusmanifesti, Võnnu lahingu või mis tahes muu kohaliku sündmuse tulem. Mõiste *glokaalne* ei nõua muidugi Eesti ajaloo täielikku ümberkirjutamist, kuid see teravdab pilku kohalikku ajalugu kujundanud imperiaalsete jõujoonte ja translokaalsete seoste osas.

Lõpetuseks võib küsida ka vastupidi: mida saab glokaalne perspektiiv lisada hilise tsaaririigi ajaloo? Vene ajalookirjutuses on pikk ja tugev koduloo (vn *краеведение*), st kohaliku ajaloo traditsioon, mis ei pruugi alati haakuda riigi mineviku ametlikult pealesurutud suure narratiiviga (Berdinskich 2003). Samas ei käsitle Vene ajaloo spetsialistid Venemaal peaaegu kunagi selliste piirkondade minevikku, mis on asustatud mitteslaavlastega või ei kuulu praegu Vene riigi koosseisu. Nõukogude ajal kirjutasiid Nõukogude Liidu mittevvene vabariikide ajalugu peamiselt kohalikud ajaloolased (Kappeler 1992: 16; Miller 2006: 20). Alles kaks aastakümnet tagasi hakkas grupp Kaasanist pärit noori provintsi ajaloolasi Ilja Gerassimovi ja Marina Mogilneri juhatusel Vene impeeriumi ajaloo uurimise eesmärgil ajakirjas *Ab Imperio* kompima teed läbi keisririigi piirialade. Nad on palju ära teinud selleks, et lõhkuda traditsioonilist Venemaa kui tsentraliseeritud riigi narratiivi ja riikluse (*государственность*) diskursust, mis ulatub vähemalt Nikolai Karamzini aegadesse, unustamata seejuures kesketel arengutel silma peal hoida. Laiemas tähenduses võib seda nimetada glokaalseks lähenemiseks impeeriumi ajaloo. On aeg lisada sellele mineviku ümberhindamisele ka Baltikumi lehekülj. Sõda Ukraina vastu, mida Vladimir Putin on „legitimeerinud” Ukraina mineviku veidra ümbertõlgendusega, mis sisuliselt vastustab igasuguse kohaliku autonoomse arengu, ei anna paraku Venemaal esialgu erilist lootust alternatiivseteks versioonideks.

Ingliseelsest käsikirjast tõlkinud
VIVIAN SIIRMAN

KIRJANDUS

- Albert, Mathias; Bluhm, Gesa; Helmig, Jan; Leutzsch, Andreas; Walter, Jochen 2009.** Introduction: The communicative construction of transnational political places. – *Transnational Political Spaces: Agents – Structures – Encounters*. (History of Political Communication 18.) Toim M. Albert, G. Bluhm, J. Helmig, A. Leutzsch, J. Walter. Frankfurt–New York: Campus, lk 7–31.
- Aleksandrov, Nikolaj A. 1900.** Pribaltijskij ili Ostzejskij kraj. Èsty, livy i latyši. Moskva: Panafidin. [Николай А. Александров, Прибалтийский или Остзейский край. Эсты, ливы и латыши. Москва: Панафидин.]
- Aust, Martin; Vul'pius, Rikarda; Miller, Aleksej (toim) 2010.** Imperium inter pares. Rol' transferov v istorii Rossijskoj imperii (1700–1917). (Historia Rossica.) Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie. [Мартин Ауст, Рикарда Вульпиус, Алексей Миллер (ред.), Imperium inter pares. Роль трансферов в истории Российской империи (1700–1917). (Historia Rossica.) Москва: Новое литературное обозрение.]
- Bassin, Mark 1991.** Russia between Europe and Asia: The ideological construction of geographical space. – *Slavic Review*, kd 50, nr 1, lk 763–794. <https://doi.org/10.2307/2500595>
- Bassin, Mark 1999.** Imperial Visions: Nationalist Imagination and Geographical Expansion in the Russian Far East, 1840–1865. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511493638>
- Bassin, Mark 2006.** Geographies of imperial identity. – *Cambridge History of Russia*. Kd 2: Imperial Russia, 1689–1917. Toim Dominic Lieven. Cambridge: Cambridge University Press, lk 45–63. <https://doi.org/10.1017/CHOL9780521815291.005>
- Berdinskich, Viktor A. 2003.** Uezdnye istoriki. Russkaja provincialna'naia istoriografija. (Historia Rossica.) Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie. [Виктор А. Бердинских, Уездные историки. Русская провинциальная историография. (Historia Rossica.) Москва: Новое литературное обозрение.]
- Berendts, Eduard N. 1907.** Ob avtonomii Baltijskich gubernij, Polši i Finljandij. (Publicnye lekcii, čitannye v Jaroslavle 27 janvarja i 2 fevralja 1906 g.) – E. N. Berendts, Koe-čto o sovremennyh voprosach. Sankt-Peterburg: Tip. M. M. Stasjuleviča, lk 35–108. [Эдуард Н. Берендтс, Об автономии Балтийских губерний, Польши и Финляндий. (Публичные лекции, читанные в Ярославле 27 января и 2 февраля 1906 г.) – Э. Н. Берендтс, Кое-что о современных вопросах. Санкт-Петербург: Тип. М. М. Стасюлевича, с. 35–108.]
- Bestužev-Marlinskij, Aleksandr A. 1821.** Poezdka v Revel'. Sankt-Peterburg: Pljušar. [Александр А. Бестужев-Марлинский, Поездка в Ревель. Санкт-Петербург: Плюшар.]
- Biljarskij, Petr S. 1849.** Verhandlungen der Gelehrten Ehnstnischen Gesellschaft zu Dorpat (Čtenija Učenogo èstonskogo Obščestva v Derpte). – *Žurnal Ministerstva narodnogo prosvěščenija*, kd 62, nr VI, lk 51–73. [Петр С. Билярский, Verhandlungen der Gelehrten Ehnstnischen Gesellschaft zu Dorpat (Чтения Ученого эстонского Общества в Дерпте). – Журнал Министерства народного просвещения, ч. 62, отд. VI, с. 51–73.]
- Blatter, Joachim [2022].** Glocalization. – *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/glocalization>

- Boele, Otto 1996.** The North in Russian Romantic Literature. (Studies in Slavic Literature and Poetics 26.) Groningen: Rodopi.
- Brüggemann, Karsten 2018.** Licht und Luft des Imperiums: Legitimations- und Repräsentationsstrategien russischer Herrschaft in den Ostseeprovinzen im 19. und frühen 20. Jahrhundert. (Veröffentlichungen des Nordost-Instituts 21.) Wiesbaden: Harrassowitz. <https://doi.org/10.2307/j.ctv11sn5f4>
- Brüggemann, Karsten 2021a.** Transnational history and the history of a nation: The case of Estonia. – *Acta Historica Tallinnensia*, kd 27, nr 1, lk 3–38. <https://doi.org/10.3176/hist.2021.1.01>
- Brüggemann, Karsten 2021b.** Defending the empire in the Baltic provinces: Russian nationalist visions in the aftermath of the First Russian Revolution. – *The Tsar, the Empire, and the Nation. Dilemmas of Nationalization in Russia's Western Borderlands, 1905–1915.* (Historical Studies in Eastern Europe and Eurasia 5.) Toim Darius Staliūnas, Yoko Aoshima. Budapest: Central European University Press, lk 327–356.
- Budilovič, Anton S. 1906.** О новейших движеніях в среде чудских и летских племен Балтійскаго побережья. Реѣ в торжественном собраніи Спб. Славянскаго Благотворительнаго Общества, 30 Декабря 1905 г. Санкт-Петербург: Типографія В. Д. Смирнова. [Антон С. Будилович, О новейших движениях в среде чудских и летских племен Балтийского побережья. Речь в торжественном собрании Спб. Славянского Благотворительного Общества, 30 Декабря 1905 г. Санкт-Петербург: Типография В. Д. Смирнова.]
- Ēstonskij mif.** – *Žurnal Ministerstva narodnogo prosvješćenija*, kd 10, nr VI, 1836, lk 639–640. [Эстонский миф. – Журнал Министерства народного просвещения, ч. 10, отд. VI, с. 639–640.]
- Filippov, Sergej 1993 [1894].** U našich nemcev (Malen'kie zametki). [Pod letnim nebom. Vstreči i vpečatlenija, Moskva 1894.] – *Ot Lifljandii – k Latvii. Pribaltika russkimi glazami.* Kd 1. Toim Jurij Abyzov. Moskva: Arkajur, lk 281–286, 440–445, 520–524. [Сергей Филиппов, У наших немцев (Маленькие заметки). [Под летним небом. Встречи и впечатления, Москва 1894.] – От Лифляндии – к Латвии. Прибалтика русскими глазами. Том 1. Ред Юрий Абызов. Москва: Аркаюр, с. 281–286, 440–445, 520–524.]
- Gasimov, Zaur 2012.** Grenze Ural. – *Europäische Erinnerungsorte.* Kd 2: Das Haus Europa. Toim Pim de Boer, Heinz Duchhardt, Georg Kreis, Wolfgang Schmale. München: Oldenbourg, lk 593–600. <https://doi.org/10.1524/9783486704211-064>
- Hollmann, Rudolf Gustav 1836.** Beitrag zur ehstnischen Mythologie. – *Das Inland* 8. I, nr 2, vg 24–27.
- Isakov, Sergej G. 2005.** Russkij kul'turnyj očag „na revel'skich vodach”. – S. G. Isakov, Očerki russkoj kul'tury v Ēstonii. Tallinn: Aleksandra, lk 98–123. [Сергей Г. Исаков, Русский культурный очаг „на ревелских водах”. – С. Г. Исаков, Очерки русской культуры в Эстонии. Таллинн: Александра, с. 98–123.]
- Kappeler, Andreas 1992.** Rußland als Vielvölkerreich: Entstehung, Geschichte, Zerfall. München: Beck.
- Karjahärm, Toomas 2010.** Terminology pertaining to ethnic relations as used in Late Imperial Russia. – *Acta Historica Tallinnensia*, kd 15, lk 189–204. <https://doi.org/10.3176/hist.2010.1.02>

- Karjahärm, Toomas 2012.** Vene impeerium ja rahvuslus. Moderniseerimise strateegiad. Tallinn: Argo.
- Kisseljova, Ljubov 2017.** Eesti-vene kultuuriruum. Tlk Malle Salupere, Mall Jõgi, Silvi Salupere. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Ključevskij, Vasilij O. 2007 [1911].** Piš'ma. Dnevniki. Aforizmy i mysli ob istorii. Moskva: Èksmo. [Василий О. Ключевский, Письма. Дневники. Афоризмы и мысли об истории. Москва: Эксмо.]
- Mansyrev, Serafim P. 1922.** Moi vospominanija o Gosudarstvennoj Dume (1912–1917). – Istorik i sovremennik. Kd 2. Toim Ivan P. Petruševski. Berlin: Ol'ga D'jakova i Ko, lk 5–45. [Серафим П. Мансырев, Мои воспоминания о Государственной Думе (1912–1917). – Историк и современник. Т. II. Ред. Иван П. Петрушевски. Берлин: Ольга Дьякова и Ко, с. 5–45.]
- Miller, Aleksej I. 2006.** Imperija Romanovych i nacionalizm. Èsse po metodologii istoričeskogo issledovanija. Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie. [Алексей И. Миллер, Империя Романовых и национализм. Эссе по методологии исторического исследования. Москва: Новое литературное обозрение.]
- Narody Rossii. Ètnografičeskie očerki.** Kd 1: S 10 chromolitografijami i 20 gravjurami. Sankt-Peterburg: Priroda i ljudi, 1878. [Народы России. Этнографические очерки. Т. 1: С 10 хромолитографиями и 20 гравюрами. Санкт-Петербург: Природа и люди.]
- Osterhammel, Jürgen 2005.** “The Great Work of Uplifting Mankind”: Zivilisierungsmission und Moderne. – Zivilisierungsmissionen: Imperiale Weltverbesserung seit dem 18. Jahrhundert. Toim Boris Barth, J. Osterhammel. Konstanz: UVK Verlagsgesellschaft, lk 363–425.
- Piramidova, Valentina N. 1901.** Pribaltijskij kraj. (Priroda i ljudi Rossii. Obščedostupnye knižki pod redakciej A. A. Ivanovskogo.) Moskva: Izdanie knižnogo magazina torgovogo doma S. Kurnin i Ko. [Валентина Н. Пирамидова, Прибалтийский край. (Природа и люди России. Общедоступные книжки под редакцией А. А. Ивановского.) Москва: Издание книжного магазина торгового дома С. Курнин и Ко.]
- Pogodin, Michail P. 1869.** Ostzejskij vopros. Piš'mo M. P. Pogodina k professoru Širrenu. S priloženijami. Moskva: Tip. „Russkago”. [Михаил П. Погодин, Остзейский вопрос. Письмо М. П. Погодина к профессору Ширрену. С приложениями. Москва: Тип. „Русскаго”.]
- Renner, Andreas 2000.** Russischer Nationalismus und Öffentlichkeit im Zarenreich 1855–1875. (Beiträge zur Geschichte Osteuropas 31.) Köln: Böhlau.
- Roudometof, Victor 2015.** The glocal and global studies. – Globalizations, kd 12, nr 5, lk 774–787. <https://doi.org/10.1080/14747731.2015.1016293>
- Rožanov, Vasilij V. 1995 [1899].** Fedoseevcy v Rige. – V. V. Rožanov, Okolo cerkovnych sten. Sbranie sočinenij. Moskva: Izd. „Respublika”, lk 22–28. [Василий В. Розанов, Федосеевцы в Риге. – Василий В. Розанов, Около церковных стен. Собрание сочинений. Москва: Изд. „Республика”, с. 22–28.]
- Struck, Bernhard; Ferris, Kate; Revel, Jacques 2011.** Introduction: Space and scale in transnational history. – International History Review, kd 33, nr 4, lk 573–584. <https://doi.org/10.1080/07075332.2011.620735>

- Sunderland, Willard 2000.** The 'Colonization Question': Visions of colonization in late imperial Russia. – *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, kd 48, nr 2, lk 210–232.
- Sunderland 2010** = Villard Sanderlend, Ministerstvo aziatskoj Rossii: nikogda ne suščestvovavšee, no imevšee dlja ètogo vse šansy kolonial'noe vedomstvo. – *Imperium inter pares. Rol' transferov v istorii Rossijskoj imperii (1700–1917)*. (Historia Rossica.) Toim Martin Aust, Rikarda Vul'pius, Aleksej Miller. Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie, lk 105–149. [Виллард Сандерленд, Министерство азиатской России: никогда не существовавшее, но имевшее для этого все шансы колониальное ведомство. – *Imperium inter pares. Роль трансферов в истории Российской империи (1700–1917)*. (Historia Rossica.) Ред. Мартин Ауст, Рикарда Вульпиус, Алексей Миллер. Москва: Новое литературное обозрение, с. 105–149.]
- Suny, Ronald Grigor 2001.** The empire strikes out: Imperial Russia, "national" identity, and theories of empire. – *A State of Nations: Empire and Nation-Making in the Age of Lenin and Stalin*. Toim R. G. Suny, Terry Martin. Oxford–New York: Oxford University Press, lk 23–66.
- Živopisnaja Rossija.** Otečestvo naše v ego zemel'nom, istoričeskom, plemennom, èkonomičeskom i bytovom značenii. Kd 2/2: Severo-zapadnye okrainy Rossii. Pribaltijskij kraj. Toim Petr P. Semenov-Tjan-Šanskij. Sankt-Peterburg–Moskva: M. O. Vol'f, 1883. [Живописная Россия. Отечество наше в его земельном, историческом, племенном, экономическом и бытовом значении. Т. 2, ч. 2: Северо-западные окраины России. Прибалтийский край. Ред. Петр П. Семенов-Тян-Шанский. Санкт-Петербург–Москва: М. О. Вол'ф.]
- Thomas, Kevin Tyner 1998.** Collecting the fatherland: Early-nineteenth-century proposals for a Russian National Museum. – *Imperial Russia: New Histories for the Empire*. Toim Jane Burbank, David L. Ransel. Bloomington: Indiana University Press, lk 91–107.
- Verdery, Katherine 1994.** Beyond the nation in Eastern Europe. – *Social Text*, kd 38, nr 1, lk 1–19. <https://doi.org/10.2307/466501>
- Volkovs, Vladislavs 2004.** Das Riga der Russen. – *Riga: Portrait einer Vielvölkerstadt am Rande des Zarenreiches 1857–1914*. Toim Erwin Oberländer, Kristine Wohlfart. Paderborn: Schöningh, lk 115–156.
- Vulpius 2010** = Rikarda Vul'pius, Vesternizacija Rossii i formirovanie Rossijskoj civilizacionnoj missii v XIII veke. – *Imperium inter pares. Rol' transferov v istorii Rossijskoj imperii (1700–1917)*. (Historia Rossica.) Toim Martin Aust, R. Vul'pius, Aleksej Miller. Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie, lk 14–41. [Рикарда Вульпиус, Вестернизация России и формирование Российской цивилизационной миссии в XIII веке. – *Imperium inter pares. Роль трансферов в истории Российской империи (1700–1917)*. (Historia Rossica.) Ред. Мартин Ауст, Р. Вульпиус, Алексей Миллер. Москва: Новое литературное обозрение, с. 14–41.]
- Vulpius 2012** = Rikarda Vul'pius, K semantike imperii v Rossii XVII veka: ponjatijnoe pole civilizacii. – „Ponjatija o Rossii”: k istoričeskoj semantike imperskogo perioda. Kd II. (Historia Rossica, Studia Europaea.) Moskva: Novoe literaturnoe obščestvo, lk 50–70. [Рикарда Вульпиус, К семантике империи в России XVII века: понятийное поле цивилизации. – „Понятия о России”: к исторической семантике имперского

периода. Том II. (Historia Rossica, Studia Europaea.) Москва: Новое литературное общество, с. 50–70.]

Whelehan, Niall 2015. Playing with scales: Transnational history and modern Ireland. – Transnational Perspectives on Modern Irish History. Toim N. Whelehan. New York: Routledge, lk 7–29. <https://doi.org/10.4324/9781315867274>

Karsten Brüggemann (sünd 1965), PhD, Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituudi Eesti ja üldajaloo professor (Narva mnt 25, 10120 Tallinn), karsten.bruggemann@tlu.ee

Glocal Estonia? On the imperial dimension of a small culture under Tsarist rule

Keywords: Baltic provinces, nation-building, Russian empire, glocality, transnational history, historiography

This article seeks to understand what a “glocal” approach to local history might add to the story of Estonia’s past. One of the aims in introducing the concept *glocal* into the social sciences and later also the humanities was to re-assess the duality of global and local processes which are seen as mutually constituent concepts (Victor Roudometof). In other words, a glocal approach deals with tendencies toward homogeneity and centralization that appear alongside tendencies toward heterogeneity and decentralization. As indicated in the article, this parallelism of directions can be observed in the case of the Russian empire, where the process of nation-building, especially in its European parts, appeared alongside tendencies towards unification of the state’s administrative structures and its integration into the trans-imperial competition with other European powers. As it appears, in the case of the Russian empire, global and local processes are not easy to negotiate or to balance, and they are often seen as contradictory. In this respect, it is argued that a historiographical focus on the local – the history of Estonia – does not tell the whole story. Therefore this article considers a glocal perspective to be of great importance if one wants to understand, e.g., the imperial dimension of the path towards Estonian independence. This was at least as much a child of the ideas and trajectories of the February Revolution as it was based on the Independence manifesto of 1918, the victory at Võnnu in June 1919 as well as other local events of that time. A “glocal” approach does not call for rewriting Estonian history entirely but it does raise an awareness for imperial trajectories and translocal interconnectedness that undoubtedly shape local history.

Karsten Brüggemann (b. 1965), PhD, Tallinn University, School of Humanities, Professor of Estonian and General History (Narva mnt 25, 10120 Tallinn), karsten.bruggemann@tlu.ee